

Al desembre de l'any 1996, aquesta revista celebrava el primer quinquenni de l'IVAM amb un especial que repassava els seus reeixits primers passos. El director en aquell moment, l'historiador José Francisco Yvars, deia sobre el futur: "El nostre repte fonamental és complir vint-i-cinc anys". Objectiu complert. Una altra cosa és que la realitat actual de la institució museística, el seu prestigi en el món de l'art, tinguen correlació amb l'ideal projectat en el temps.

El passat dia 18 de febrer, l'IVAM celebrava l'efemèride –enmig d'un gran aparat protocol·lari per la presència de la reina Sofia, autoritats polítiques, artistes i gestors antics i actuals– amb la inauguració d'una mostra commemorativa, comissariada per Francisco Jarauta articulada al voltant dels importants fons propis del museu. Una mostra de més de 400 obres que arranca cronològicament de la primera meitat del segle XX fins arribar als anys 80 i 90, amb noms com Juli González, Matisse, Picasso, Miró, Duchamp, Equip Crònica, Richard Serra, Man Ray, Markus Lüpertz, Magdalena Abakanowicz, Tàpies, Pollock, Warhol i una extensa nòmina d'artistes que abasten des de les primeres avantguardes al pop art o el realisme social.

Uns fons esplèndids, que permeten llançar una completa mirada panoràmica per la història de l'art contemporani, que recorden per què l'IVAM fou un museu referencial, però que no poden amagar uns darrers temps marcats per les estreïtors econòmiques (l'IVAM ha passat de tenir un pressupost de 14,5 milions el 2007 als 5,5 milions d'euros del 2014), la indiferència del govern de l'estat (el MACBA té una assignació ministerial de 900.000 euros, al costat dels 160.000 del museu valencià) i, sobretot, la molt qüestionada gestió de l'actual directora, Consuelo Ciscar, nomenada l'any 2004 sent conseller de Cultura Esteban González Pons. Una dècada marcada per l'endogàmia, les ingerències polítiques, la manca de criteri artístic i la presa de decisions controvertides.

Per apreciar els contrastos i l'evolució en negatiu, convé fer el recorregut complet. El projecte naix el 1983. Ciprià Ciscar, el poderós conseller de Cultura i Educació del govern de Joan Lerma, visita una exposició a Barcelona d'Andreu Alfaro, a l'Antic Mercat del Born. El

IVAM: la joia decadent de la corona

EFE

L'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM), el contenidor cultural creat pel govern socialista, celebra els seus primers 25 anys. Unes bodes de plata que serveixen per mostrar els seus magnífics fons i, alhora, fer balanç d'una institució que nasqué sent referent però que, amb el govern del PP i la direcció de Consuelo Ciscar, ha esdevingut el centre de les crítiques del món de l'art.

La foto de família (política) de la inauguració de la mostra del 25è aniversari de l'IVAM.

comissari de la mostra és Tomàs Llorens, professor a l'escola d'arquitectura de Portsmouth. A Ciscar se li encenen els llums i demana a Llorens que comence a treballar en un futur museu d'art contemporani per al País Valencià. Després d'un any de planificació, el 1984 naix l'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM), ens que comença a treballar en la doble direcció d'habilitar una seu física i configurar una col·lecció de qualitat i que serveixca per bastir un discurs narratiu al voltant de l'art modern.

El repte es reunir obra important descartant els artistes més consagrats i els seus preus desorbitats i, òbviament, les obres ja adquirides per uns altres museus. En aquella tessitura es produeix el que va ser el primer colp d'efecte de l'IVAM, l'adquisició de l'obra de Juli González, un artista de renom i que, a més, no tenia l'obra dispersa, sinó que pertanyia en bloc a les seues hereves. L'operació es tanca per 417 milions de pessetes dels 500 que la institució té consignats per a adquisició d'obra l'any 1985, però suposa un important punt de partida. A

continuació s'incorpora una col·lecció de quadres del pintor Ignasi Pinazo. També s'adquireix obra "a bon preu", assegurava Llorens aleshores, d'artistes com Saura, Tàpies, Arroyo o l'Equip Crònica. I s'amplia l'espectre amb el cartellisme o la fotografia, incorporant obra, entre d'altres, de Josep Renau.

Es donava forma a un model a cavall entre els grans museus com el MOMA o el Pompidou i institucions com el museu de Düsseldorf, que també havien partit de zero. Al mateix temps, es resol el debat sobre si l'IVAM ha de ser un museu dedicat a l'art valencià o tenir una visió de més abast. Posades les bases, Llorens deixa la direcció de l'IVAM per dirigir el Reina Sofia de Madrid. Ciscar decideix que la seua substituta siga Carme Alborch, copropietària d'una galeria d'art i un dels personatges ascendants en la Conselleria de Cultura, on havia estat directora general i havia adquirit fama de bona gestora. Amb Alborch als comandaments, al febrer del 1989 s'inaugura oficialment l'IVAM amb un cert neguit per l'acollida que poguera tenir en la

conservadora societat valenciana una institució dedicada a l'art modern. La reina Sofia, present a la inauguració, fa de mur de contenció a possibles boicots.

En aquesta nova etapa, la peça clau del trencaclosques és Vicent Todolí, un jove historiador de l'art format als Estats Units, incorporat a l'equip de l'IVAM el 1985 i que, amb Alborch, s'ocuparà de l'àrea artística. Seguint el guió de Llorens de donar una perspectiva sobre els corrents artístics més influents del segle XX, Todolí, que temps més tard arribaria a dirigir la Tate Modern de Londres, va ampliant la col·lecció amb peces de corrents com el dadaisme, l'informalisme, l'expressionisme abstracte, el postconstructivisme o el *pop art*.

Quan Carme Alborch deixa l'IVAM per incorporar-se al Ministeri de Cultura, el 1993, el museu ja és un centre de referència i motiu d'orgull per al món de l'art valencià ("el millor que li ha pogut passar a la cultura valenciana i a les arts plàstiques", dirà Joan Genovés). El substitut d'Alborch, una figura de prestigi en el món de l'art com ara José Francisco

EL TEMPS

IVAM

Carme Alborch, Andreu Alfaro i José Francisco Yvars, en una imatge dels inicis de l'IVAM. A la dreta, l'obra *Portrait of the artists* (1967), d'Andy Warhol. En la pàgina següent, l'escultura *Home cactus I* (1939), de Juli González.

Yvars, continuarà la línia de treball pel que fa a ampliar la ja considerable col·lecció del museu. Una oferta “digna de qualsevol ciutat europea”, dirà l'any 1994. Yvars tractarà al mateix temps de reforçar les línies educatives i d'obertura a la societat.

La bona imatge i projecció de la institució no és discuteix, però preocupen els nous aires polítics que s'albiren al País Valencià. “L'èxit de l'IVAM és un fet que la societat valenciana ha de preservar per damunt de qualsevol canvi polític”, deia Miquel Navarro el mateix any 1994. Navarro, curiosament, ha estat un artista molt promocionat durant l'etapa de govern del PP, però la declaració serveix per subratllar la incertesa del moment.

El popular Eduardo Zaplana assolirà la presidència de la Generalitat el 1995, però aquest fet no modifica gaire el funcionament de l'IVAM, almenys els primers anys. Amb el PP, deixa la institució el talentós Vicent Todolí, però com a director s'hi incorpora un crític d'inequívoc prestigi en el món de l'art, Juan Manuel Bonet, que posarà en pràctica una gestió sense grans ruptures ni ensurts. Fins que l'any 2000 dimiteix després d'una estrident polèmica per una escultura de José Sanleón que l'administració valenciana vol imposar en l'esplanada de l'IVAM

contra el criteri de la direcció. L'artista va destruir la seua obra i Bonet, de manera coherent, presenta la seua dimissió. El seu successor, Kosme de Barañano, marca per a alguns experts consultats l'inici del descrèdit de l'IVAM, amb decisions polèmiques com ara incorporar a la col·lecció obra d'un pintor irrellevant, Antonio de Felipe, però amb el crèdit de ser un artista del gust de Francisco Camps, aleshores conseller de Cultura.

Amb ella arribà l'escàndol. La discutible gestió de Barañano, amb tot, sembla una anècdota comparada amb la trajectòria al davant de l'IVAM de Consuelo Ciscar, secretària autonòmica de Cultura abans d'agafar aquest càrrec, l'any 2004, i esposa de Rafael Blasco, una figura ara en clar declivi però una peça mestra per al Partit Popular aquells dies. La trajectòria de Ciscar –germana, per cert, del conseller que posà en marxa la institució– ha estat marcada per la polèmica continuada. Potser el fet més cridaner fou la compra per 440.280 euros d'uns quadres a Gao Ping, un ciutadà xinès detingut per una presumpta trama de blanqueig de capitals. Però en línies generals, la seua és una gestió marcada pel personalisme (ha comissariat una trentena d'exposicions de diferents cor-

rents i artistes i en un nombre semblant apareix com a co-comissària), l'endogàmia (en aquesta dècada l'IVAM ha viscut un circuit recurrent d'artistes i comissaris adeptes), la manca de criteri artístic (personatges tan aliens a l'àmbit del museu com ara el perruquer Tono Sanmartín, la directora de TVE amb José Maria Aznar, Mónica Ridruejo, o la dissenyadora Agatha Ruiz de la Prada, han exposat a l'IVAM) i la supeditació del museu al discurs polític i els interessos ideològics del PP, organitzant exposicions temàtiques sobre la velocitat o el mar coincidint amb grans esdeveniments com ara la Fórmula 1 o la Copa de l'Amèrica.

El control polític, a més, quedà definitivament reforçat amb l'aprimament del consell rector del museu, del qual quedaren fora els sis vocals de perfil professional, decisió atribuïda a les retallades però que ha aprofundit definitivament el distanciament entre l'IVAM i el món de l'art valencià. El 25 aniversari, de fet, ha servit d'altaveu a les protestes: per primera vegada, les associacions valencianes de crítics d'art, artistes visuals i galeristes s'unien en un comunicat conjunt per exigir “una gestió professional del museu”. Álvaro de los Angeles, comissari d'exposicions i membre de l'associació de crítics, resu-

meix per a EL TEMPS la reivindicació del sector: “El que s’ha de fer és aplicar el manual de bones pràctiques signat per professionals de tot l’estat. I que a l’hora de triar la direcció de l’IVAM es faça un concurs i siga un comitè independent el que decideix quin és el millor projecte presentat”. “Comença a haver-hi exemples de concursos públics per escollir direccions, tot i que els guanya qui els ha de guanyar, cosa que indica que estem en una transició”, rebla, però insisteix en la necessitat de fer aquest camí. I alhora, “fomentar la participació, en la línia del que s’està fent en uns altres museus”.

De los Angeles, que va començar els seus estudis de belles arts el 1989, l’any de posada en marxa del museu (“no entenc la meua formació sense l’IVAM”, confessa), resalta que no estem parlant d’una institució qualsevol, sinó d’una eina cultural que “va ser molt important per educar en l’art modern alguna generació. Tot això es va trencar amb Barañano i Ciscar, s’ha canviat una manera d’entendre l’IVAM, s’ha deseducat a la gent”.

Amb tot, el comissari i crític és moderadament optimista pel que fa al futur: “Si en algun moment entra una nova direcció amb un projecte clar i interessant, en un parell de temporades es pot recuperar el prestigi de l’IVAM”. Fins i tot, tenint en compte les estretors econòmiques: “Si no hi ha diners, es pot fer una tasca com la que està fent el Reina Sofía, amb una lectura de la col·lecció que té el museu per ajudar la gent a entendre l’art modern”. De los Angeles, finalment, sembla resignat al fet que no hi haurà canvis en l’IVAM si no hi ha prèviament un canvi polític a la Generalitat, uns hipotètics nous gestors que “ens haurien d’escoltar, als professionals”, diu en referència a l’aliança de crítics, artistes i galeristes.

L’aspecte polític és, tot just, un tema controvertit. El professor universitari i crític d’art Ricard Silvestre, posa l’accent en una contradicció: “No es podran portar a terme canvis en l’IVAM si no hi ha abans un canvi polític, i això és delicat, perquè en qualsevol país europeu la substitució d’un govern no comporta canvis a les institucions culturals. Cal una refundació, però és trist i una llàsti-

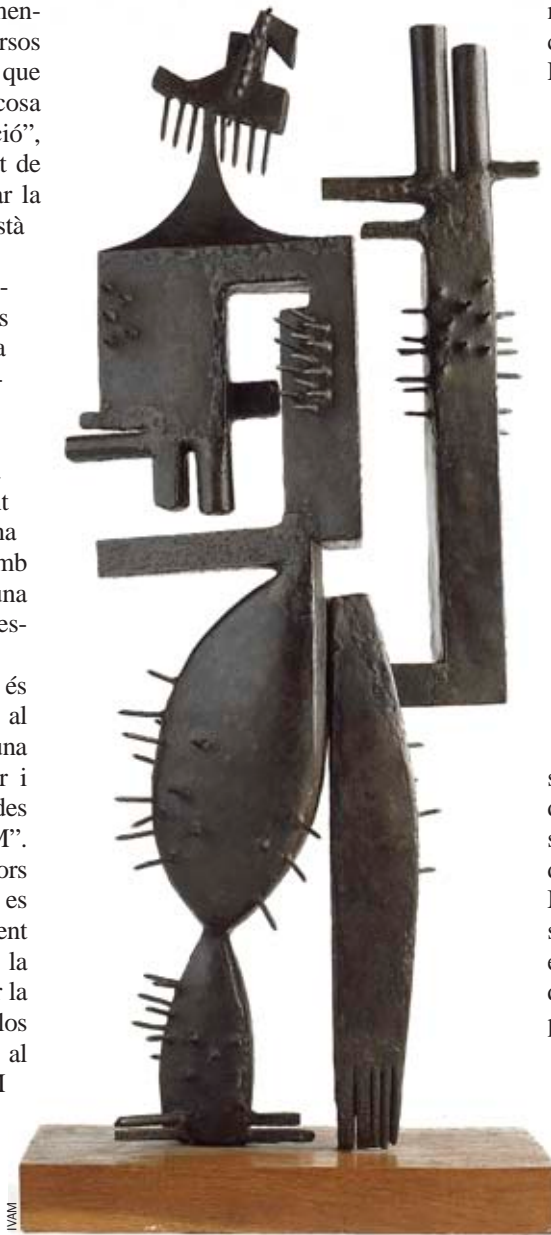
ma que en el nostre cas haja de dependre d’un canvi polític”. Com a símptoma de la mala situació a l’IVAM, Silvestre destaca com s’han agrupat els professionals per protestar. “Sols cal veure la fotogra-

fa vergonya aliena”. “Per canviar això no cal un canvi polític, sinó apel·lar a l’honestat intel·lectual de la consellera”, diu en al·lusió a Maria José Català.

Tothom no comparteix el diagnòstic general que separa la trajectòria de l’IVAM en dues èpoques més o menys marcades d’èxit i decadència. L’especialista en economia de la cultura, Pau Rausell, qui publicava aquests dies un article rematat amb una polèmica frase (“Consuelo Ciscar no és la causa de la degradació de l’IVAM, és el seu símptoma”) qüestiona que mai no s’hagen tingut clars els objectius d’intervenció pública de la institució. “Hi ha una contradicció: hem viscut enlluernats però l’Institut ha de tenir un efecte transformador. El reconeixement d’un museu, el marc de referència, són uns altres museus, no els ciutadans”.

Des d’un punt de vista econòmic, Rausell sosté que l’impacte de l’IVAM “és zero, no hi ha hagut efecte Guggenheim”. “A diferència de la Ciutat de les Ciències, ningú, tret d’uns quants especialistes, ha vingut expressament a València per visitar l’IVAM”. En aquest sentit, qualifica com a falses les dades d’1,5 milions de visitants a l’any aportades per Ciscar, que li valgueren ser ubicat per *The Economist* com el sisè museu més visitat del món. “És una dada absolutament inversemblant perquè suposaria una mitjana de 4.000 visitants diaris, que no s’està donant”, afirma. Mentrestant, per a les galeries d’art Rausell tampoc rastreja efectes positius: “En el procés d’institucionalització de les adquisicions s’ha estat desplaçant al mercat privat”. “Tomàs Llorens fa una aposta forta i molt marcada que ix bé i això fa que el criden del Reina Sofía, però l’únic efecte remarcable és el salt cap a la modernitat, no hi ha transformació social”, afegeix Rausell, que reprotxa també de la posada en marxa que l’IVAM “mire cap enfora, a l’avinguda, per ser contemplat, en compte de mirar cap al barri [*del Carme*], no ha servit per a la seua transformació”. Rausell llança l’incòmode interrogant de si l’IVAM ha servit per a alguna cosa més que fer de plataforma de promoció als Alborch, Llorens o Todolí. O perquè Barañano tingués un sou més gros que el del president del govern.

Xavier Aliaga

fia d’aquell dia”, diu en referència a un acte de protesta a les portes del museu. I apunta de forma molt gràfica que “èticament, els professionals no s’aproximen a la institució per por de quedar tacats. A més del fet que Consuelo Ciscar apareix com a comissaria o co-comissaria de desenes d’exposicions, no hi ha mostra que no s’acompanye d’un text d’ella que